

РОЗДІЛ VII. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343 (094.4)

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА Й ОЦІНКА ПОЛОЖЕНЬ СТ. 157 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЩО ЗАЗНАЛИ ЗМІН

Мезенцева І.Є., к.ю.н., професор
Ясь А.О., здобувач

*Національна академія прокуратури України, вул. Мельникова, 81-б., м. Київ, Україна
sveko7@ukr.net*

Досліджено внесені зміни в редакцію ст.157 Кримінального кодексу України від 10 жовтня 2014 р. Встановлено позитивні сторони зазначених змін і виявлено їх недоліки. Запропоновано шляхи удосконалення кримінально-правової охорони виборчих прав громадян, зокрема ст.157 Кримінального кодексу України.
Ключові слова: ст.157 Кримінального кодексу України, внесення змін, посилення відповідальності, підкуп, штраф, близькі родичі.

ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА ПОЛОЖЕНИЙ СТ. 157 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ, В КОТОРЫЕ БЫЛИ ВНЕСЕНЫ ИЗМЕНЕНИЯ

Мезенцева И.Е., Ясь А.А.

*Национальная академия прокуратуры Украины, ул. Мельникова, 81 -б., г. Киев, Украина
sveko7@ukr.net*

Исследованы внесенные изменения в редакцию ст.157 Уголовного кодекса Украины от 10 октября 2014 г. Установлены положительные стороны указанных изменений и выявлены их недостатки. Предложены пути совершенствования уголовно-правовой охраны избирательных прав граждан, в частности ст.157 Уголовного кодекса Украины
Ключевые слова: ст.157 Уголовного кодекса Украины, внесение изменений, усиление ответственности, подкуп, штраф, близкие родственники.

LEGAL DESCRIPTION AND EVALUATION OF AMENDED PROVISIONS OF ARTICLE 157 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE

Mezentseva I.Y., Yas A.O.

*National academy of prosecution of Ukraine, str. Melnykova, 81-b., Kyiv, Ukraine
sveko7@ukr.net*

The paper contains a detailed analysis of the amendments introduced on October 10, 2014 to wording of Article 157 of the Criminal Code of Ukraine. The study found both advantages of these changes and their shortcomings. The advantages of amendments to the wording of the relevant article include: increased responsibility for committing definite crimes, namely qualification of crimes under the Article 157 of the Criminal Code of Ukraine as medium-gravity and grave crimes (in the previous version, these were minor and medium-gravity crimes); eliminated such problem as inefficiency of punishment in the form of deprivation of the right to occupy certain positions or engage in certain activities in a situation where this kind of punishment was appointed by the court for a period within which the next elections, given their sequence (5 years), have not occurred, which did not meet purpose of punishment; the previous version of the Article provided identical terms of imprisonment in parts three and four that did not meet the principle of differentiation of penalties. In the current wording of the Article, this problem is eliminated, because each next section provides more severe punishment that reflects the principles of differentiation and fairness of punishment. The negative side of amending the wording of the relevant articles includes the following. Firstly, these are the removal of such type of coercion as bribery without specifying the phrase “or otherwise”, as currently for violation of voting rights by bribery criminal responsibility is imposed only on such subjects as voter or referendum participant (Art.160 of the Criminal Code of Ukraine). Instead, before the introduction of amendments, other subjects of the voting legal relations were subjected to a criminal liability too. This narrowing of the subjects of criminal liability for violations of voting rights leads to negative consequences in the elections. Adding the phrase “or otherwise” rather than the word “by bribery” is more successful because otherwise, firstly, it would be duplication of rules (Articles 157 and 160 of the Criminal Code of Ukraine), and hence the existing conflict; secondly, the obstruction can not be limited by three ways – bribery, fraud or coercion. Secondly, these are unreasonable exclusion

of such type of punishment as a fine, due to the need to replenish the state budget; partial solution to the problem of overcrowding in Ukrainian prisons; saving public money that would otherwise go to the maintenance of prisoners. Thirdly, these changes did not solve the problem of overloading of Articles 157 part 1 of the Criminal Code of Ukraine (as the disposition lists almost all subjects of the election and referendum process, which should be replaced by only indication of such entities); narrowing the subjects of criminal liability for violations of voting rights by specifying only two methods of intervention; absence of criminal protection of potential victims such as close relatives specified in Articles 157 of the Criminal Code of Ukraine. Therefore, the proposed article calls for further improvement by introducing appropriate amendments.

Key words: art. 157 of the Criminal Code of Ukraine, amending, harsher punishment, bribery, fine, close relatives.

Перед виборами в Парламент, які відбулися в жовтні 2014 р., були внесені зміни в ст.157 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що підкреслює важливість цієї статті для кримінально-правової охорони виборчих прав. Зважаючи на те, що злочини, передбачені вказаною статтею, найбільш часто застосовувані у виборчому процесі, зазначені зміни покликані були вдосконалити відповідну статтю. Саме аналізу введених змін, зокрема рівню їх якості, присвячена тема дослідження. Враховуючи високу соціальну значимість вираження реальної волі громадян України шляхом виборів, особливо на фоні останніх подій, ця тема дослідження ще більше актуалізується.

Удосконаленню кримінально-правової охорони виборчих прав громадян присвячені праці таких учених, як П.П. Андрушко, С.В. Красноголовець, С.Я. Лихова, Л.П. Медіна, В.І. Осадчий, В.П. Тихий та ін. Однак, зважаючи на те, що зміни кримінального законодавства у сфері виборчих правовідносин були внесені нещодавно, та на те, що вони ще ніким не були проаналізовані, тема дослідження залишається актуальною.

Мета дослідження – аналіз змін, які були внесені в ст.157 КК України, надання їм правової характеристики, порівняння з попередньою редакцією статті та запропонування нових шляхів удосконалення відповідної статті.

Як зазначається в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України», головною метою внесення таких змін, у тому числі в ст.157, було посилення відповідальності за порушення виборчих прав громадян. Адже внаслідок низки змін до КК України за кримінальні правопорушення проти виборчих прав громадян санкції окремих статей КК України було значно пом'якшено порівняно з редакцією КК України 2001 р., згідно з якою була передбачена кримінальна відповідальність (зокрема, за ч.3 ст.157 КК України – до 12 років позбавлення волі). Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України» від 21 серпня 2009 р. № 1616-VI, окремі положення якого були визнані неконституційними рішенням Конституційного Суду України від 19 жовтня 2009 р. № 26-рп, викладено окремі статті КК України в новій редакції, згідно з якими санкції окремих складів кримінальних правопорушень проти виборчих права стали злочинами невеликої та середньої тяжкості.

Така гуманізація кримінального законодавства й невинувато м'яке кримінальне покарання призвели до активного протиправного впливу на волевиявлення громадян і результати виборів, що негативно впливає на політичні процеси в державі.

Унаслідок таких змін легкі злочини та середньої тяжкості, визначені в ст.157 КК України, стали кваліфікуватися як злочини середньої тяжкості та тяжкі злочини. Зміни були також внесені в диспозиції й санкції розглядуваної статті.

Перейдемо безпосередньо до характеристики зазначених змін. Щодо диспозиції, то насамперед треба проаналізувати те, що було вилучено таким способом перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача, як підкуп. Натомість введена нова стаття під назвою «Підкуп виборця, учасника референдуму». Однак така зміна є не зовсім вдалою, оскільки внаслідок таких змін за порушення виборчих прав шляхом підкупу кримінальна відповідальність передбачається лише таким суб'єктам, як виборець або учасник референдуму. Натомість раніше кримінальній відповідальності підлягали ще й інші учасники виборчих правовідносин, такі, наприклад, як ініціативна група референдуму, комісія з референдуму, член виборчої комісії, член ініціативної групи референдуму, член комісії з референдуму, офіційний спостерігач та інші. Звуження суб'єктів кримінальної відповідальності за порушення виборчих прав громадян не відповідає меті внесення змін до Кримінального кодексу України, яка зазначена в пояснювальній записці до проекту закону: «Проект розроблено з метою забезпечення захисту виборчих прав громадян, посилення відповідальності за їх порушення, впровадження міжнародного досвіду в національне законодавство, а також недопущення повторення негативних наслідків під час проведення наступних виборів і референдумів». Власне, таке звуження суб'єктів кримінальної відповідальності за порушення виборчих прав громадян і призводить

до негативних наслідків під час проведення виборів. Саме тому доцільно внести зміни у відповідну частину статті шляхом додавання словосполучення «або іншим способом». Додавання саме цього словосполучення, а не слова «підкупом» є вдалішим, оскільки в протилежному випадку, по-перше, певною мірою було б дублювання норм (ст.157 та ст.160 КК України), а отже, була б наявна колізія, по-друге, перешкоджання не може обмежуватися лише трьома способами, зокрема підкупом, обманом чи примушуванням (адже ще можуть бути такі способи, як спонукання, шантаж, тощо).

Також до внесення змін від 2014 р. санкція ст.157 КК України передбачала ще такий вид покарання, як штраф. Після внесення відповідних змін цей вид покарання виключили. На нашу думку, це не зовсім вдале рішення законодавців, оскільки, зважаючи на складну економічну ситуацію, що настала після Революції гідності та внаслідок війни на сході України, не виправдано та не доцільно позбавляти державний бюджет відповідних коштів.

Також, за даними Парламентської асамблеї Ради Європи, Україна є однією з країн Європи з найбільш переповненими тюрмами (334 ув'язнених на 100 тисяч населення) [1]. Про переповненість українських тюрем говорять і вітчизняні правозахисники [2]. Тому повернення такого виду покарання, як штраф за скоєння злочину, передбаченого ст. 157 КК України, частково вирішувало б проблему переповненості українських тюрем. Нарешті, застосування штрафу замість позбавлення волі чи обмеження волі економить державні кошти, що мали б йти на утримання таких ув'язнених.

Варто відзначити також позитивні сторони внесених змін від 2014 р. Так, у попередній редакції ч.1 ст.157 КК України санкція передбачала штраф від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, обмеження волі на строк до двох років або позбавлення волі на той самий строк із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років. У цій редакції навряд чи було ефективним застосування такого покарання, як позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Припустимо, що цей вид покарання застосується до особи, яка є членом окружної виборчої комісії і яка ухилилася від роботи виборчої комісії без поважних причин. Така особа за наявності складу злочину була б позбавлена волі на строк до двох років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від одного до трьох років. Беручи за основу найнижчу межу такого покарання (один рік позбавлення волі й один рік позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю) у сукупності маємо два роки покарання. Однак, враховуючи черговість виборів (п'ять років для виборів Президента України, п'ять років для виборів народних депутатів і п'ять років для місцевих виборів), можна припустити, що особа, яка була засуджена до позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, жодних обмежень не мала (крім того випадку, коли вона звільняється), оскільки наступні вибори протягом встановлених двох років покарання цій особі можуть і не відбуватися. У зв'язку із цим складно було говорити про доцільність такого виду покарання в конкретно зазначеному випадку.

Правозастосовна, зокрема судова, практика підтверджує існування таких випадків. Так, Сакським міськрайонним судом Автономної Республіки Крим було винесено вирок у справі № 117/7015/2012 від 7 листопада 2012 р., згідно з яким особу визнано винною за ч.1 ст.157 КК України та призначено покарання у виді штрафу в дохід держави в розмірі 5 100,00 грн. із позбавленням права обіймати посади у виборчих комісіях, комісії з референдуму, ініціативній групі з референдуму, бути офіційним спостерігачем, а також займатися діяльністю, пов'язаною з виборчим процесом і референдумом на строк один рік [3]. Як видно, зазначене додаткове покарання не має практичного змісту, оскільки в призначений судом строк цього покарання жодних виборів не відбулося.

Нинішня редакція відповідної статті виключає настання таких випадків, що безумовно підвищує ефективність кримінально-правової норми.

Також потрібно відзначити ще один позитивний аспект у зв'язку з внесенням змін у відповідну статтю. Так, колишня редакція передбачала такі санкції ст.157 КК України: у ч.1 передбачено обмеження або позбавлення волі на строк до двох років; у ч.2 – на строк до трьох років; у ч.3 – від двох до п'яти років; у ч.4 – від двох до п'яти років. Встановлені строки позбавлення волі в ч.ч.3 і 4 ідентичні, що не відповідало принципу диференціації покарання. Однак цей принцип було відображено в ч.ч.1, 2, 3, у яких строк такого покарання в кожній наступній санкції зростає. Ототожнення таких строків у ч.ч.3 і 4 фактично прирівнювало суспільну небезпечність злочинів, передбачених у відповідних диспозиціях, що неприпустимо як із точки зору кримінального права, так і з точки зору призначення покарання. Незважаючи на те, що ч.4 відповідної статті містить самостійні (прості) склади злочинів, а не кваліфіковані, відповідне розміщення діяння в структурі статті (зокрема, у ч.4) свідчить про підвищений рівень суспільної небезпечності цього діяння порівняно з

іншими, передбаченими статтею. Інакше кажучи, у кримінальному законі наголошено на особливій суспільній цінності правильності й незалежності прийняття рішення виборчою комісією чи комісією з референдуму, що має бути відображено також у мірі покарання. У сучасній редакції статті ця проблема вирішена, оскільки кожна наступна частина статті передбачає більшу міру покарання, що відповідає принципам диференціації та справедливості покарання.

Проаналізувавши внесені зміни в ст.157 КК України від 14 жовтня 2014 р., варто зазначити, що ці зміни мають як позитивний результат, оскільки вони ліквідували певні недоліки, притаманні попередній редакції статті, та посилили відповідальність за відповідні злочини, так і негативні моменти, оскільки з'явилися нові недоліки, про які йдеться в нашій статті. Також вказані зміни не вирішили питання про переобтяження відповідної статті (оскільки в диспозиції перерахувалися майже всі суб'єкти виборчого й референдного процесу, натомість потрібно зробити лише вказівку на таких суб'єктів); про звуження суб'єктів кримінальної відповідальності за порушення виборчих прав громадян шляхом зазначення лише двох способів втручання, а саме «шляхом незаконної вимоги чи вказівки» (оскільки таке втручання може здійснюватись і шляхом обману, шантажу, підкупу, спонукання, погрози застосування насильства, самого насильства тощо); про відсутність кримінально-правової охорони таких потенційних потерпілих, як близькі родичі, і визначених в ст.157 КК України осіб. Тому, незважаючи на внесені зміни від 2014 р., розглядувана стаття потребує подальшого вдосконалення шляхом внесення зазначених у цьому дослідженні змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. ПАРС : в Європі найбільше переповнені тюрми в Азербайджані, Росії та Україні [Електронний ресурс] // Український тиждень. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/75200>.
2. Втеча від свободи : більше сотні ув'язнених відмовилися від амністії [Електронний ресурс] // Інформаційно-аналітичний портал «Четверта влада». – Режим доступу : <http://4vlada.com/ukraine/7958>.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. Вирок Сакського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 7 листопада 2012 року № 27319558 по справі № 117/7015/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27319558>.

REFERENCES

1. “PACE : Europe's most overcrowded prisons in Azerbaijan, Russia and Ukraine”, *Ukrayinskyi tyzhden*, available at : <http://tyzhden.ua/News/75200>.
2. “Escape from freedom : more than a hundred prisoners refused amnesty”, Informational and analytical portal “Fourth power”, available at : <http://4vlada.com/ukraine/7958>.
3. “Unified State Register of judgments. Saksy district court verdict ARC of 7 November 2012 № 27319558 in the case № 117/7015/2012”, available at : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/27319558>.

УДК 343.1: 34.05: 340.5

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НОРМ ПРО НЕОБХІДНУ ОБОРОНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ КОНТИНЕНТАЛЬНИХ КРАЇН

Орловський Б.М., к.ю.н., ст. викладач

*Одеський національний університет імені І.І. Мечникова,
Французький бульвар 24/26, Одеса, Україна
b.orlovskiy@gmail.com*

Стаття присвячена дослідженню кримінально-правового закріплення норм про необхідну оборону в законодавстві країн континентальної правової системи. Проводиться порівняльно-правовий аналіз цих норм за певними критеріями (найменування, місцезнаходження, форма здійснення, система об'єктів захисту, правова підстава) та робляться узагальнені висновки.

Ключові слова: необхідна оборона, правомірний захист, протиправний напад чи посягання, суспільно небезпечне посягання, діяння.